

Marija Barkauskaitė, Loreta Žadeikaitė

SANTYKIAI KAIP ŽMOGAUS UGDYMO METODOLOGINĖ PARADIGMA

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjami destruktivūs pauglių tarpusavio santykiai ir elgsena, kurie lemia jų požiūrį į mokyklą, mokymosi kokybę, draugus, iškreipia humaniškų santykių, bendravimo suvokimą. Aiškinamasi destruktivaus elgesio santykių apraiškas mokykloje, mokytojų požiūrį į ugdytinių destruktivų bendravimą.

Esminiai žodžiai: destrukcija, destruktivūs santykiai, elgsena.

Tarpusavio santykių fenomenalumą pripažįsta pasaulio mokslininkai ir praktikai. Kiekvienas iš jų savo darbuose sureiškina vieną ar kitą tarpusavio santykių funkciją asmenybės tapsmui.

Žmogaus kaip didžiausios vertybės pripažinimas, jos nepažeidžiamumo visom išgalėm ir formom globalus siekimas patvirtina, kad žmonių tarpusavio santykiai yra ne tik pagrindinis veiksnys žmogui tampant socialine būtybe, bet ir jo socialinės ir fizinės sveikatos, saugumo, saviraiškos ir t. t. pagrindas.

Tarpusavio santykiams priskiriant didžiausias ugdomasias galias (Moreno, Hibschas, Nenevaisas, Kolominskis, Jacikevičius, Laužikas, Barkauskaitė ir kt.) galima teigti, kad tarpusavio santykiai edukologijos moksle yra ugdymo metodologinis pagrindas. B. Bitinas, ryškindamas ugdymo filosofijos asmenybės ugdymo strategijas, teigia, kad ugdymo filosofijos paskirtis – „atskleisti, kaip žmogaus idealas tampa ugdymo tikslu, kaip jis sąlygoja visuomenės narių ugdymą, jų saviraišką bei savitvardą“ [4].

Vadinasi, atviro pasaulio mokslinėje erdvėje svarbu atskleisti edukacines įvairaus bendravimo tarpusavio santykių galimybes rengiant žmogų gyventi ir veikti intensyviau, sudėtingo ir konkurencingo pasaulio apsuptyje pasirengus būti aktyviu, įsitvirtinant aplinkoje (gamtinėje ir socialinėje), taip pat ir keičiant aplinką.

Asmenybės ugdymo procese greta šeimos, bendravimo, tarpusavio santykių, elgsenos problemos yra itin reikšmingos ugdymo institucijose, kuriose vaikas, prisiėmęs auklėtinio, mokinio vaidmenį, jį realizuodamas išmoksta ne tik prisiimto vaidmens, bet ir suvokia kitiems vaidmenims būdingas savybes. Todėl humaniškai santykiai ir su jais susijusi elgsena itin reikšminga asmenybės tapsmui. Šiame darbe analizuojami mokinių destruktivūs santykiai ir elgsenos.

Tyrimo objektas – aštuntų klasių mokiniai ir jų mokytojai.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti mokinių destruktivaus elgesio apraiškas ir mokytojų požiūrį į jas.

Uždaviniai:

1. Ištirti mokinių destruktivaus elgesio apraiškas ir požiūrį į destruktivų elgesį.

2. Išsiaiškinti mokytojų požiūrį į destruktivų mokinių elgesį.

3. Nustatyti mokinių ir mokytojų destruktivaus elgesio dermę.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, stebėjimas, pokalbiai, anketos.

Mokinių destruktivų elgsenos yra globali visų šalių mokyklų problema. Remiantis tarptautinio tyrimo (atliko Pasaulinės Sveikatos Organizacijos), mokinių tėvų, mokytojų ir mokinių pasisakymų ir mūsų atlikto tyrimo duomenimis galima teigti, kad mokinių vieniems iš kitų tyčiojimas yra ne tik išplitusi, bet tapusi epidemine problema, palaiapsniui įtraukiančia vis daugiau mokinių. Teigiama, kad 80 proc. mokinių elgiasi destruktiviai.

Destrukcija – sandaros irimas arba ardymas [5, p. 117].

Destrukcija (lot. *destructio* – griovimas) – objekto struktūros suirimas [15, p. 106]. Darbe vartosime destruktivaus elgesio sąvoką, prievartai, priekabiavimui tarp vaikų apibrėžti.

Destruktivaus elgesio reiškinys (*Bullying*) apibūdinamas kaip piktybiškas priekabus elgsenos.

Sąvoka *Bullying* kilusi iš anglų kalbos žodžio *bully*, kuris gali būti verčiamas kaip „chuliganas“ ar „peštukas“ [13]. Ši sąvoka literatūroje dažniau vartojama teorizavimui, erzinimui, kamavimui, kankinimui ar kitokiems neigiamiems veiksams (Kolodej, 1999; Neuberger, 1999) bei socialiniam bauginimui ir terorui tarp mokyklos vaikų apibūdinti.

A. Melloras (1990) destruktivų elgesį apibrėžia kaip ilgalaikę pasikartojančią fizinę ar emocinę prievartą prieš vieną ar keletą asmenų, kurie negali patys apsiginti.

M. Piskinas (2002), giliau nagrinėjęs destruktivų elgesį, įvardija tokius destruktivaus elgesio būdus: mušimą, kumščiavimą, stumdymą, grasinimą erzinimą, spardymą, pravardžiavimą, įvairią verbalinę agresiją, apkaltą ir paskalų skleidimą, piktus, bjaurius užrašus apie žmogų, izoliavimą, daiktų gadinimą, pinigų ir daiktų atiminėjimą, trukdymą atsiskaityti mokytojų ir kt.

Pažymėtina tai, kad mokslininkai ir praktikai, gilindamiesi į destruktivaus elgesio apraiškas mokykloje, dažniausiai nurodo tuos pačius negatyvaus elgesio ir santykių būdus, kurie kiekvienoje institucijoje gali reikštis skirtingai.

Destruktyvaus elgesio apraiškos plačiai nagrinėjamos Skandinavijos šalyse, Didžiojoje Britanijoje, Japonijoje, JAV. JAV mokslininkų tyrimų duomenimis, dėl nuolatinio skriaudimo ir persekiojimo 7 proc. moksleivių bijo eiti į mokyklą, šimtai moksleivių kasdien į mokyklą atsineša ginklus, kuriais kiekvieną dieną sužeidžiama arba nužudoma. 22 proc. mokinių bijo naudotis mokyklų tualetais, kadangi mokytojų neprižiūrimose patalpose dažnai įvyksta smurto aktai [3]. Yra tyrimų, atskleidžiančių destruktivų mokinių elgesį Škotijoje, Italijoje, Austrijoje, Graikijoje, Japonijoje ir kt.

Lietuvoje labai mažai tyrimų, kurie būtų skirti tiesiogiai destruktivaus elgesio paplitimui tirti. Nuo 1983–1984 m. Europos šalių mokyklose pradėtas vykdyti Pasaulinės Sveikatos Organizacijos koordinuojamas tarptautinis moksleivių sveikatos ir gyvenimo tyrimas. Kas ketveri metai pagal vieningą metodiką atliekama reprezentatyvių 11, 13 ir 15 metų moksleivių grupių apklausa. Lietuvoje tokia apklausa yra atlikta jau tris kartus – 1994, 1998 ir 2002 m.

1998 m. apklausos duomenys rodo, kad 14 proc. moksleivių dažniau nei kartą per savaitę patyrė tyčiojimąsi, o 12 proc. apklaustųjų prisipažino, kad patys tyčiojasi iš kitų vaikų [14].

Mokslininkų J. Valiukevičiūtės (2003), J. Bareišienės (2004), J. Juodaičio (1998) darbai liudija apie gana platų ir gilų mokinių destruktivaus elgesio paplitimą kai kuriose Lietuvos mokyklose. Mokinių agresyvų elgesį tyrusi R. Žukauskienė, paauglius tyrė M. Barkauskaitė, V. Valickas, teisininkas R. Uscila, nagrinėjęs aukos problemas, neatsako į klausimą, kaip organizuoti, valdyti ugdymo procesą, kad jis nežalotų asmenų, jų karjeros, gyvenimo patiriant destruktivaus elgesio apraiškas.

Tyrimai rodo, kad mokiniai neigiamai žiūri į destruktivų elgesį ir apie 85 proc. mokinių nenori įsitraukti į jį, galvoja, kad destruktivaus elgesio aukoms reikėtų padėti, tačiau retai imasi realių veiksmų, nes bijo, kad padėdami aukai gali patys netekti turimo saugaus socialinio statuso, bijo būti laikomi „skundikais“, o dažnai jie pasiduoda bendraamžių spaudimui ir įsitraukia į destruktivų elgesį. Tokia būseną, be abejonės, veikia vaiko psichiką, sukelia įtampą, nesaugumo jausmą.

Nepriimtinas vaikų elgesys dažniausiai rodo, kad jie turi dvasinių sunkumų, t. y. pagalbos šauksmas arba signalas suaugusiems. Norint suprasti šį signalą, reikia pažinti vaiką.

D. Olweusas (1994) destruktivaus elgesio situacijoje išskiria tokius mokinių vaidmenis:

Destruktyviai besielgiantysis – tai asmuo, nuolat destruktiviai besielgiantis su aukomis ir darantis spaudimą kitiems, kad ir jie prisijungtų prie jo.

Šalininkas – aktyviai dalyvauja, bet pats nepradedą destruktiviai elgtis.

Galima manyti, kad destruktiviai besielgiančiųjų šali-

ninkai mėgsta destruktivų elgesį, bet atvirai to nerodo, aktyviai jame nedalyvauja.

Neutralus stebėtojas – stebi, kas vyksta, tačiau nesikiša.

Galimas gynėjas – nemėgsta destruktivaus elgesio, galvoja, kad reikėtų padėti, tačiau nieko nedaro.

Aukos gynėjas – pats destruktiviai nesielgia ir stengiasi padėti aukai.

Auka – nukentėjusioji destruktivaus elgesio pusė.

Auka yra asmuo arba grupė, kuri yra pažeidžiama kitų elgesio ir kuri neturi jėgų, statuso ar gebėjimo pasipriešinti ar sustabdyti jį žeidžiantį elgesį (Maines & Robinson, 1992).

Išskiriamos dvi aukų grupės:

1. Pasyvios arba neagresyvios aukos. Šie vaikai dažnai yra fiziškai silpnesni už savo bendraamžius (ypač berniukai), yra nerimastingi ir nesaugiai besijaučiantys [11; 14]. Jie pasižymi žema saviverte, turi neigiamą savęs vertinimą. Jie patys jaučiasi netikę, neįdomūs, nieko nesugebantys. Mokykloje tokie vaikai yra vieniši ir izoliuoti nuo kitų vaikų.

2. Agresyvios arba provokuojančios aukos demonstruoja ir nerimo, ir agresijos reakcijas. Šie vaikai pasižymi neigiamu savęs vertinimu yra dažnai nelaimingi, nesaugūs, nerimastingi, tačiau kartu jie yra impulsyvūs, agresyvūs, šiurkštūs, grubūs, irzlūs. Tokie vaikai apibūdinami kaip hiperaktyvūs, nes sukuria aplink tikrą įtampą ir sumaištį [11; 14]. Jie yra nemėgstami kitų vaikų ir suaugusiųjų.

Mokytojui svarbu tyrinėti, žinoti, kaip galima padėti aukai: surasti savyje jėgų tai išgyventi, spręsti staiga iškilusias konkrečias problemas, atkurti savo fizines, dvasines jėgas, emocinį pajėgumą, atsparumą, t. y. atkurti savyje harmoniją ir harmoningus santykius su aplinka.

Mokslinių tyrimų ir praktikų pripažinta, kad destruktiviai elgiamasi todėl, kad:

- Nežino, koks yra socialiai tinkamas elgesys, nes neturi suformuoto teigiamo elgesio modelio;
 - Turi žinių kaip elgtis, bet neturi įgūdžių;
 - Nemokomi valdyti emocinių reakcijų – pykčio, baimės ar nerimo;
 - Susiformavusiuos neadekvačios nuostatos apie destruktivų elgesį kaip apie teisėtą ir priimtą elgesio būdą;
 - Dėl fiziologinių priežasčių turi vystymosi sutrikimų.
- 2003 m. VPU Edukologijos katedros atlikto tyrimo „Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys“ duomenys rodo, kad pagrindinės nesėkmingo mokymosi ir mokyklos nelankymo priežastys yra nesutarimas su klases draugais, pravardžiavimasis, neištverimas draugų įžeidinėjimų.

Moksleivių tarpusavio santykių svarbą asmenybės raidai, mokymosi kokybei, asmenybės kryptingumui, moksleivių kūrybiškumui, savarankiškumui analizuoja daugelis Lietuvos ir užsienio pedagogų, pažymėdami, kad tarpusavio santykiai keičia žmogaus charakterį, lemia psichinį žmogaus vystymąsi.

Norvegijoje atliktas tyrimas parodė, kad jaunuoliai, ken-

tėję nuo bendraamžių destruktivaus elgesio vaikystėje, pradžiai save vertino ir dažnai sirgo depresija (<http://www.press.lt/> [žiūrėta 2004 03 03]).

Vienas iš esminių žmogaus poreikių – būti grupės nariu, gauti pritaurimą, paramą, pripažinimą, jaustis grupėje saugiai (Dreikus, Ferguson, 2000).

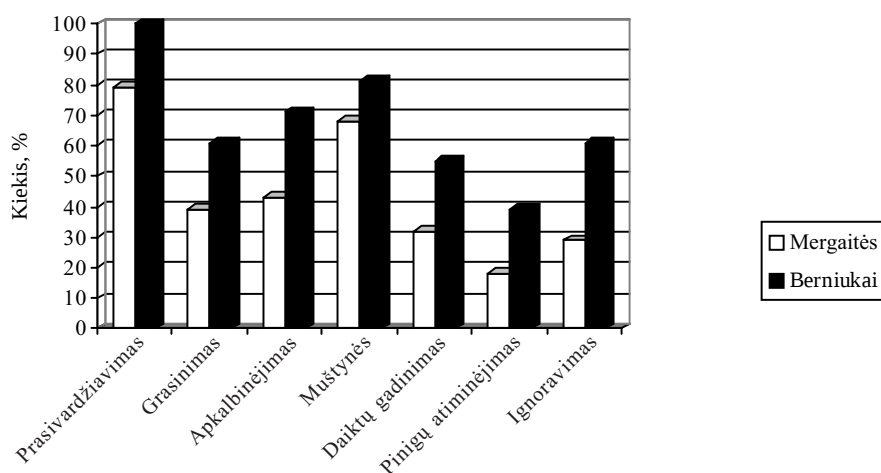
Bendravimo su bendraamžiais sunkumai dažniausiai aktualizuojasi atstūmimu. Klasės atstūmtieji nuolat išgyvena frustracijos būseną, kurios nepageidautinos išeitys – pasyvumas, savizoliacija arba agresyvumas, destruktivus elgesys. Mokiniai, neturintys pozityvios mokymosi ir tarpasmeninių santykių patirties, „retai jausis saugūs su mokytojais ar tėvais ir turės emocinių sunkumų, kurie reikšis kančia, pavojaus baime, nuovargiu, išsekimu, susvetimėjimu, atsiuokimu nuo mokyklos ir suaugusių“ [5].

Aiškintis destruktivius santykius straipsnio autorė inicijavo mokslinį tyrimą, kurį 2004–2005 m. padėjo atlikti

Edukologijos katedros magistrantai. Organizuoto **tyrimo tikslas** – atskleisti mokinių destruktivaus elgesio raiškos bendrojo lavinimo mokykloje ypatumus, išsiaiškinti mokytojų požiūrį į destruktivų elgesį.

Tyrimo metu buvo apklausti 227 aštuntų klasių mokiniai ir 37 su šiais mokiniais dirbantys mokytojai. Tyrimo dalyvavo 264 asmenys.

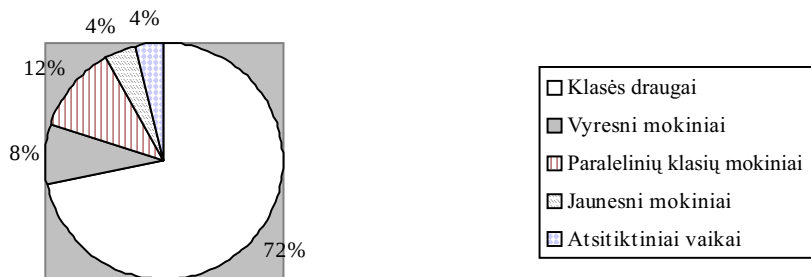
Moksleiviams buvo pateikiami 7 destruktivaus elgesio variantai, jie turėjo pasirinkti kelis, kurie labiausiai paplitę jų mokykloje. Kaip matome 1 pav., labiausiai mokyklose paplitęs destruktivus elgesys – prasivardžiavimas bei stumdomasis ir muštinės. Bene rečiausiai sutinkamas destruktivus elgesys – pinigų bei daiktų atiminėjimas. Visi skirtumai buvo įvertinti pagal dviejų imčių proporcijų lyginimo testą, reikšmingi su 0,05. Reikšmingumo lygmeniu pasirodė esantys prasivardžiavimas ($p = 0,0094$), apkalbinėjimas ($p = 0,0339$) bei ignoravimas ($p = 0,0168$).

1 pav. Destruktyvus elgesio apraiška

Aiškintomės, kokie asmenys dažniausiai elgiasi destruktiviai. Dažniausiai destruktivaus elgesio sulaukiama iš klasės draugų (72 proc.), gerokai rečiau – iš paralelių

klasių vaikų (12 proc.) bei vyresnių (8 proc.) klasių mokinių. Įdomu, kad 4 proc. destruktivaus elgesio atvejų nustatyta ir iš jaunesnių klasių moksleivių.

2 pav. Destruktyviai elgėsi

Taip pat buvo siekiama nustatyti, kur dažniausiai vyksta destruktivūs elgesys.

Destruktyvus elgesys dažniausiai vyksta (mažėjimo

tvarka) koridoriuose, mokyklos kieme bei valgykloje. „Saugiausios“ vietos yra rūbinė, biblioteka, persirengimo kambariai ($p = 0,0221$).

1 lentelė

Destruktyvaus elgesio vietos

		Kabinetuose	Koridoriuose	Valgykloje	Tualetė	Mokyklos kieme	Rūbinėje	Bibliotekoje	Sporto aikštelėje	Persirengimo kambariuose	
Ar dažnai vyksta (%)	Niekada	11	4	11	39	7	46	29	18	29	Berniukai
	Kartais	82	32	50	32	50	50	54	50	57	
	Dažnai	7	57	29	21	32	4	14	21	14	
	Labai dažnai	0	7	11	7	11	0	4	11	0	
	Svertinis	5	15	13	11	13	9	11	12	11	
Ar dažnai vyksta (%)	Niekada	3	0	3	19	6	29	13	10	6	Mergaitės
	Kartais	32	29	42	61	23	55	58	42	45	
	Dažnai	32	32	29	16	58	16	19	35	26	
	Labai dažnai	13	39	26	3	13	0	10	13	23	
	Svertinis	11	16	13	8	13	6	9	11	12	

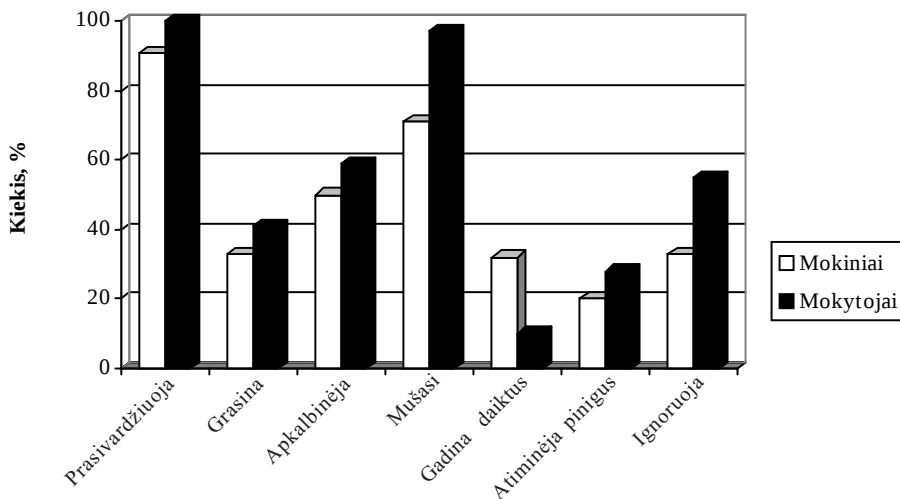
Įdomu tai, kad dauguma respondentų apkalbinėjimą, tyčiojimąsi, prasivardžiovimą nelaiko blogybe. Jų manymu, tai „įdomesnis laiko praleidimas mokykloje“.

Pažymėtina ir tai, kad ilgą laiką patyrę destruktivų elgesį mokiniai dažniausiai patys pradeda elgtis destruktiviai silpnėsiu už save atžvilgiu.

Destruktyvaus elgesio paplitimą mergaitės vertino daug kritiškiau nei berniukai. Užfiksuoti reikšmingi skirtumai lyginant nuomones apie prasivardžiovimą, grasinimus, daiktų gadinimą, pinigų atiminėjimą bei ignora-

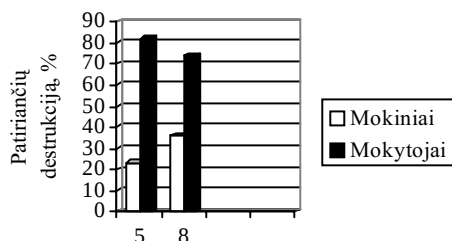
vimą. Matyti, kad vyresnės mergaitės daug kritiškiau žiūri į negatyvias moksleivių tarpusavio santykių formas mokykloje.

Tirtas mokinių destruktivų elgesys parodė, kad jo apraiškos sudėtingesnės formos dažniau pasireiškia ten, kur mažiau mato mokytojai. Taip pat pastebėta, kad skirtingų klasių mokiniai nevienodai vertina destruktivų elgesį. Manome, kad mokinių destruktivų elgesys yra viena iš „sunkių“ problemų. Svarbu buvo sužinoti ir mokytojų vertinimus apie mokinių destruktivų elgesį.

2 pav. Destruktyvaus elgesio apraiškų vertinimas

Matome, kad mokytojai blogesnės nuomonės apie patiriamą destruktivų elgesį negu moksleiviai.

4 pav. Mokinių ir mokytojų nuomonės apie mokykloje patiriamą destruktivų elgesį palyginimas

Galima teigti, kad mokytojai neobjektyviai vertina mokykloje ir jos aplinkoje patiriamą smurtą, kadangi destruktivų elgesys paprastai nevykdomas mokytojų aki-vaizdoje.

Šiuo atveju labiau pasikliaujama mokinių nuomone, kadangi jie betarpiškai tampa destruktivaus elgesio aukomis ir geba objektyviau perteikti susiklosčiusią situaciją.

Kitas itin įdomus atvejis – mokinių ir mokytojų atsakymai į klausimą, ar egzistuoja mokykloje mokinių elgesio taisyklės.

Absoliučiai visi mokytojai tvirtino, kad jų mokykloje tokios taisyklės yra, netgi gana sėkmingai jas įvardydavo. Mokiniams sekėsi kur kas prasčiau: tik 34 proc. berniukų ir 73 proc. mergaičių teigė žinantys tokias taisykles esant, bet dauguma jų negalėjo įvardyti.

Į suformuotą teiginį, kad „patyrus destruktivų elgesį skūsti skriaudėją yra kvaila“ didžioji dauguma – 86 proc. mokytojų mano, kad skūstis reikia. Tai rodo, jog dauguma mokytojų mano, jog jie yra pasirengę išspręsti tam tikrus tarp mokinių kylančius konfliktus.

Vertinant mokytojų atsakymus į klausimą, ar galima sumažinti destruktivaus elgesio apraiškas tarp vaikų, mokytojų nuomonės labai išsiskyrė: 31 proc. mokytojų manė, kad vaikai tyčiojosi ir tyčiojosi vieni iš kitų, 41 proc. mokytojų manė, kad reikalinga mažinti destruktivaus elgesio apraiškas, o likę 28 proc. mokytojų neturėjo savo nuomonės.

Mokytojams buvo pateikti klausimai: „Ar galima sumažinti destruktiją?“, „Ar reikalinga destruktijos prevencija?“ ir „Ar reikalingi mokymai šia tema?“

Beveik visi mokytojai sutiko, kad destruktiją sumažinti galima (89 proc.), destruktijos prevencija reikalinga (94 proc.), seminarai reikalingi (83 proc.). Tačiau kelių mokytojų nuomone, destruktijos prevencija nereikalinga, nereikia ir jokių seminarų šia tema.

Aiškintasi, ar dažnai mokiniai bei jų tėvai kreipiasi į

mokytojus dėl destruktijos: „Ar mokiniai skundžiasi?“, „Ar kreipiasi nukentėjusių vaikų tėvai?“, „Ar kreipiasi skriaudėjų tėvai?“

Visi mokytojai vieningai tvirtino, kad mokiniai skundžiasi. Kiek daugiau nei pusė (59 proc.) mokytojų teigė, jog kreipiasi nukentėjusių vaikų tėvai, o skriaudėjų tėvai kreipiasi retai – tokį faktą įvardijo tik 24 proc. mokytojų.

Tyrimas leidžia teigti, kad pedagogai nemato ar nenori matyti ir stokoja žinių apie mokinių destruktivų elgesį ir jo prevenciją.

Išvados

- Visi teoriniai tyrimai analizuoti pedagoginėje, psichologinėje bei sociologinėje literatūroje bei dokumentai rodo, kad įvairių formų destruktivų elgesys yra globali problema visose pasaulio mokyklose, o paplitęs daugiau ten, kur problema nėra aktyviai sprendžiama.
- Statistiniai duomenys leidžia teigti, kad destruktivų elgesys nuolat keičiasi, o labiausiai paplitusios formos šiuo metu yra prasivardžiavimas, apkalbinėjimas, stumdymasis ir muštinės, kiek retesnis reketas, ignoravimas.
- Mergaitės dažniau nei berniukai patiria destruktivų elgesį – iš jų dažniau tyčiojama, ignoruojama, gadinami daiktai. Berniukai labiau linkę patys destruktiviai elgtis, jie dažniau nei mergaitės muša bei gadina daiktus.
- Mokytojų ir mokinių nuomonės dėl destruktivaus elgesio formų paplitimo mokykloje iš dalies sutampa. Kardinaliai skiriasi mokinių ir mokytojų nuomonė apie mokinių destruktivaus elgesio patyrimo dažnumą. Mokytojų nuomone, destruktiviai elgiamasi retai, o mokiniai teigia, kad dažnai ir skaudžiai.
- Tyrimas patvirtina, kad destruktivų elgesys tarp mokinių linkęs didėti. Apie 70 proc. mokinių patiria destruktivų elgesį arba patys destruktiviai elgiasi.
- Tyrimas leidžia teigti, kad pedagogai stokoja žinių apie mokinių destruktivų elgesį ir jo prevenciją.
- Moksliniai darbai, atliktas tyrimas ir pedagoginė veikla rodo, kad mokinių destruktivų elgesį galima sumažinti tik visos mokyklos mastu efektyviai atliekant prevencinį darbą.

Literatūra

1. Arends R. J. Mokomės mokyti. – Vilnius, 1998.
2. Barkauskaitė M. Paaugliai: sociopedagoginė dinamika. – Vilnius, 2001.
3. Batsche G., Knoff H. Bullies and their victims: understanding a pervasive problem in the school. – Boston, 1994.
4. Bitinas B. Ugdymo filosofija. – Vilnius, 2000.

5. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – 1993, p. 117).
6. Dereškevičius Pr., Rimkevičienė V., Targamadzė V. Mokyklos nelankymo priežastys. – Vilnius, 2000.
7. Gage N. L., Berliner D. C. Pedagoginė psichologija. – Vilnius: Alna litera, 1994.
8. Juodraitis A. Deviantinio elgesio vaikai: pedagoginės-psichologinės problemos // Specialusis ugdymas. – 1998.
9. Mellor A. Bullying in Scottish Secondary Schools // The Scottish Council for Research in Education. – 1990.
10. Olweus D. Annotation: Bullying at school: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program // Journal of Child Psychology and Psychiatry. – Vol. 35, 1994, p. 1171–1190.
11. Olweus D. Bullying at school. – Oxford: Blackwell, 1993.
12. Piskin M. School Bullying: Definition, Types, Related Factors and Strategies to Prevent bullying // Educational Sciences: Theory and Practice. – Vol. 2, 2002, p. 555–562.
13. Schuster B. Rejection, Exclusion, and Harassment at Work and in Schools // European Psychologist. – Nr. 1 (4), 1996, p. 293–317.
14. Schwarzer R. Stress, Angst und Handlungsregulation. – Stuttgart, 1993.
15. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius, 1985, p. 106.
16. Zaborskia A., Makari J. Lietuvos moksleivių gyvensena: raida 1994–1998 metais ir vertinimas tarptautiniu požiūriu. – Vilnius, 2001.
17. Žukauskienė R. Jaunesniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio santykiai // Psichologija. – Nr. 16 (1), 1997.

Summary

Marija Barkauskaitė, Loreta Žadeikaitė

INTER – RELATIONS AS METHODOLOGICAL PARADIGM OF HUMAN EDUCATION

Destructive behavior is recurrent intentional, unprovoked, rude behavior, used by one child or a group of children in order to cause pain or torture to another child. It is common among school children and is a problem in today's school. According to this research and some others, we think that school must seek to protect children from destructive behavior of their contemporaries, which may later grow into criminal nature and violence at home, and it may cause long term harm for its victims.

The aim of this work is to reveal peculiarities of expression of children destructive behavior at basic school.

The conclusions are: schoolchildren who took part in this research agree that the most common forms of destructive behavior at schools is nicknaming, slandering, pushing one another and fighting.

The eighth formers more often experience destructive behavior from their classmates. The eighth formers

boys experience nicknaming, slandering and destroying their things, and quite often mock other children themselves.

Girls more often than boys indicate that there is mockery, nicknaming and ignoring at school. They also more than boys suffer from destructive behavior. Boys themselves behave destructively. They more often than girl fight and destroy things; girls more often slander.

The opinions of schoolchildren and teachers about the frequency of different forms of destructive behavior at school coincide. The opinions of schoolchildren and teachers differ in frequency of children destructive behavior. The opinions about the places of destructive behavior coincide.

This research confirms that destructive behavior among schoolchildren is likely to increase.

The research shows that pedagogues lack knowledge of schoolchildren destructive behavior and its prevention.

*Vilniaus pedagoginis universitetas,
Edukologijos katedra
Įteikta 2006 m. rugsėjo mėn.*